

Ноември 2023

Още в хода на трудните преговори за сформирани на редовно правителство след поредните избори през октомври 2022 г. се заговори, че местните избори през 2023 г. ще бъдат в някакъв смисъл решаващи. Някои анализатори предвиждаха именно че резултатите им ще бъдат изпитание за „не-коалицията“ и дори предвиждаха впоследствие разпадането ѝ. Общата картина на избраните кметове, обаче, показва, че има промяна, но тя остава ограничена и нито една от съставките на правителственото мнозинство не може да си припише значителна победа.

Третият залог на изборите е, дали ДБ, в коалицията с ПП, ще успее да надхвърли София, да затвърди по-видимо присъствие в общините извън столицата. На предишните парламентарни избори от април 33% от избирателите на новата коалиция бяха от София. Но на изборите през 2022 г. 47% от избирателите на ДБ бяха от София. Така ПП-ДБ имат присъствие извън столицата най-вече благодарение на ПП.

Четвъртият залог на изборите е дали кандидатката за кмет на София на лявата коалиция Ваня Григорова ще успее да даде тласък на обновление на левицата или дори на формирането на една ядро на една нова проевропейска и модерна левица. На изборите през 2019 г. Мая Манолова успя да събере в София широка палитра от гласове, критични към управленския модел на ГЕРБ в столицата. Сега кандидатката на левите софиянци е с по-очевиден ляв профил, макар да събира и значителен брой протестни гласове.

Макар тези местни избори да изглеждат на мнозина като именно местни и ограничени от конкретните очаквания в 265 общини, изборите имат четири национални залога. **Първият** е до голяма степен класически: ще бъде ли преодоляна очевидната политическа хегемония на ГЕРБ в общините, особено в такива големи градове като София, Пловдив, Варна.

Вторият залог е, дали „Продължаваме промяната“ ще успее да се организира като стабилна политическа организация с видимо присъствие във всички общини, но като основна алтернатива на ГЕРБ. Самата ПП е млада партия, с вероятно не много собствени местни организации и не много видимо присъствие в повечето общини.

ИЗБОРИ БЕЗ ЕНТУСИАЗЪМ

Всичко това, обаче, е в контекста на едно видимо много по-слабо участие на гражданите на тези избори: през 2019 г. активността е 49,8% на първия тур или гласували 3093213 избиратели, при 45% на първия тур или 2713979 избиратели през 2023 г. Спадът е почти 5% или 380000 избиратели по-малко. Също така е показателно, че на втория тур избирателната активност е още по-ниска – 36,9%, което означава, че в повечето случаи са гласували най-вече или само избирателите на кандидатите на балотажа, докато другите са решили, че това не ги засяга. На първия тур бяха избрани 176 от 265 кмета (66,4%), но другата една трета трябваше да участват на балотаж. Но не навсякъде в общините наблюдаваме по-ниска мобилизация на граждани за втория тур, едно изключение е София, където има малко покачване на участието на втория тур.

Причините за това оттегляне на гражданите от изборите са многобройни. Различни наблюдатели говорят за: „умора“ от поредица избори, които не успяват да намерят трайни решения; конкретната правителствена формула, наричана шеговито „сглобка“, основаваща се на съществени компромиси и съпътстващи трудности в управлението на доскорошния политически хегемон ГЕРБ и оспорващите „модела ГЕРБ“ партии от коалицията ПП-ДБ; нарасналото недоверие към политиката изобщо, привиджана като вид частни бизнес отношения, а не като публична дейност в интерес на обществото.

Но сред причините за липсата на ентузиазъм за гласуване на тези местни избори могат да се посочат и по-конкретни, свързани с различията между общините. От една страна се дебатира такива стари дискуссионни теми като съдбата на Паметника на съветската армия в София, или такъв национален въпрос като помощта за Украйна във войната ѝ с Руската федерация, затварянето на руската църква в София – все теми, които са или най-вече „софийски“, или национални, но нямащи много общо с конкретните теми на изборите в общините.

Най-сетне, силен фактор за липсата на ентузиазъм за гласуване беше скандалът с машините за гласуване – премахнати за първия тур и върнати за втория. Тези първа ще разберем, защо се стигна дотам, но скандалът показва и нещо, на което обърнахме по-малко внимание: машинното гласуване не действа разубеждаващо за избирателите, след като премахването му съвсем не доведе да по-голямо участие на изборите. И второто, в което за пореден път се убедихме – своеобразен рекорд на невалидните бюлетини: 554525 или 20% от гласувалите. Това поставя под въпрос легитимността на избраните ОС най-вече, включително и поради регистрираните безобразия при броенето им от някои секционни комисиции, позволили си да дописват, допълват, преиначават или дори направо да попълват хартиени бюлетини.

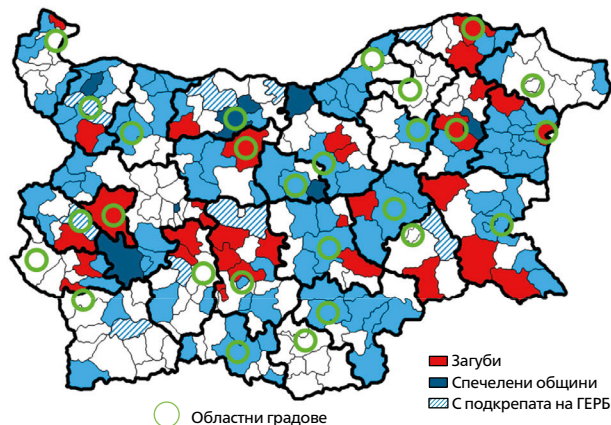
Така въпреки очакванията за особената роля на тези местни избори в политическия процес, участието на гражданите беше доста ограничено, а резултатите от изборите като цяло не показаха решителна промяна.

ПОДКОПАНА ЛИ Е ХЕГЕМОНИЯТА НА ГЕРБ?

Спадът в електоралната подкрепа за ГЕРБ вече се вижда на национално равнище, когато от изборите след април 2021 г. партията вече не достига до предишните си резултати от над 1 млн. избиратели, а се движи в рамките на 500 000-600 000 на поредицата национални избори. На местните избори през 2023 г. ГЕРБ постигна избирането на 101 кмета (с отделни подкрепи на независими кандидати и местни коалиции

са 106), което е очевидно по-малко от избраните през 2019 г. 133 кметове на партията. Но всъщност на сегашните избори ГЕРБ спечели в 7 нови общини, а загуби в 39. Сред значимите загуби са кметските места в София, Варна, Монтана, Кюстендил, Ловеч, Шумен и Силистра – 6 областни центъра. Но от друга страна спечели в Плевен.

Кметове на ГЕРБ 2019-2023 2023

Причините за тези общи загуби са както общи, така и специфични във всяка отделна община. Сред общите причини има очевидно отражение на факта, че ГЕРБ по същество са извън централната власт и нямат вече толкова ресурси, за да подхранват локалните си клиенти. Престижът на лидера на ГЕРБ Бойко Борисов също беше подкопан от дългите протести през 2020 г., настояващи за оставката му като премиер. Но има и местни причини, най-вече произтичащи от недоволството на влиятелни местни бизнеси към управлението на ГЕРБ заради фаворизиране на техни конкуренти. Също и „гражданска умора“ от дългото управление на ГЕРБ в общините.

Една от причините бяха и вътрешните разногласия в самата партия по места, които са подхранили гласуването „всички срещу ГЕРБ“. В Шумен новият кандидат на ГЕРБ замени стария, но с това възбуди протест в самата партийна структура. В резултат още на първия тур кандидатът на ГЕРБ остана след този на БСП с разлика от 1 300 гласа, но на втория тур не спечели почти нито един глас в повече, докато кандидатът на БСП мобилизира вот от типа „всички срещу ГЕРБ“ и спечели с 10 000 гласа преднина. В Ловеч местната организация на ГЕРБ по същество се разцепи през 2013 г., след като от нея бяха изключени няколко важни местни фигури. Но сега ръководството на партията реши да не издига повече досегашния си кмет, което видимо е нажежило отново страстите. Макар кандидатката на партията да водеше на първия тур, на втория загуби от кандидата на ИТН, който удвои гласовете си, като отново донякъде има и ефектът на „всички срещу ГЕРБ“.

В някои големи градове ГЕРБ заложи на кандидати, издигнати от други партии, като с подкрепата си се

опита да си присвои евентуалната им победа. Но в Пазарджик, Благоевград и Кюстендил това не се получи: и на трите места подкрепените от ГЕРБ кандидати, които иначе имаха различни партийни подкрепи, но всичките бяха управлявали съответните общини много мандати поред, не спечелиха. А ГЕРБ само демонстрира слабостта си в тези общини: в Пазарджик листата на ГЕРБ за ОС е трета (8,9%), в Благоевград партията има 8,8% за ОС и е отново трета, в Кюстендил 8 партии в местна коалиция са първи, част от които е и ГЕРБ.

На трети места сработи най-вече тактиката „всички срещу ГЕРБ“ като израз на отхвърлянето на дългогодишно управлявали общините кметове. Така е в Силистра, където кандидатът на ГЕРБ беше втори и на двата тура, макар в ОС партията да е първа политическа сила. Очевидно кандидатът ѝ, дългогодишен кмет, не успя да увеличи гласовете си между двата тура. Във Варна кандидатът за пореден път от ГЕРБ поведе на първия тур с 5000 гласа пред конкурента си от ПП-ДБ. При това събра и два пъти повече гласове от подадените за партийната листа за ОС. Но на балотажа, макар да привлече още поне 13 000 гласа, остана втори с разлика от над 10 000 гласа – сработи отново тактиката „всички срещу ГЕРБ“, а ръководството на партията не прецени натрупаните негативи към управлението на партията във Варна и се окажа, че нямаше заместващ кандидат.

Най-значителна е загубата на ГЕРБ в София, където кандидатът на партия не успя да стигне дори до балотаж. Антон Хехимян получи на първия тур 66 792 гласа, а листата на ГЕРБ – 65 070. В сравнение с изборите през 2019 г. това е електорална катастрофа: тогава кандидатката на ГЕРБ Йорданка Фандъкова получи първия тур 161 909 гласа, а партийната листа за ОС – 131 536. През април 2023, на парламентарните избори, ГЕРБ беше подкрепен от 121 296 избиратели в София. От тях сега потвърдиха вота си едва 54%.

Въпреки понесените очевидни загуби, ГЕРБ запази мястото си на първа партия по броя на избраните кметове – повече от два пъти в сравнение със следващите (ДПС и БСП). Освен това 50% от кметовете, избрани на първи тур, са от ГЕРБ. Кметове на ГЕРБ управляват в общини с общо над 2,3 млн. избиратели (35% от всички), което е четири пъти повече от избирателите на общините, управлявани от кметове на БСП или на ДПС. В осемте общини с над 100 000 избиратели в страната, кметове на ГЕРБ са в 5. Показателно е също така, че в малките общини до 10 000 избиратели кметовете на ГЕРБ са 43% и са най-много. ГЕРБ продължава да управлява в 11 областни града (от 28).

Макар и оспорена, хегемонията на ГЕРБ по същество се запазва. Също така защото оспорващите в местната власт (ПП-ДБ и БСП) са в конкуренция и рядко се обединяват срещу хегемона. На балотажите в областните центрове (в 19 града), 7 са между ПП-ДБ и ГЕРБ, 2 са между ГЕРБ и БСП, 2 са между ПП-ДБ и БСП и 1 е между ГЕРБ и СДС. Останалите са между ГЕРБ и независими или други партии местни коалиции. Така не се вижда надделяваща ос на противопоставяне (донякъде това е ПП-ДБ срещу ГЕРБ, но само в 37% от тези случаи), а ситуация на „кръгова отбрана“ на всеки срещу всички. От друга страна в много общини имаме шарени конфигурации на местни коалиции, включително с участието на ГЕРБ, където партньори на партията са ВМРО, Левицата, ИТН, включително и шарена подкрепа за кандидати на ГЕРБ.

ЩЕ УСПЕЕ ЛИ „ПРОДЪЛЖАВАМЕ ПРОМЯНАТА“ ДА СЕ СТРУКТУРИРА КАТО ОСНОВНА АЛТЕРНАТИВА НА ГЕРБ?

Вероятно е нужно да припомним, че ПП се появи на политическия терен през бурната 2021 г., когато очакванията бяха да радикална промяна на политическата хегемония на ГЕРБ. И ако първоначално на изборите през април и юли гражданите разпознаха като алтернативна партия ИТН, през ноември 2021 г. ПП надмина по броя на гласовете ГЕРБ и дори формира след дълги и трудни преговори разнородната коалиция с ДБ, БСП и ИТН. Правителството на Кирил Петков устоя едва 7 месеца, а на последвалите избори през 2022 г. ПП излезе втора след ГЕРБ, както стана и на парламентарните избори през 2023, но тогава ПП беше в коалиция с ДБ.

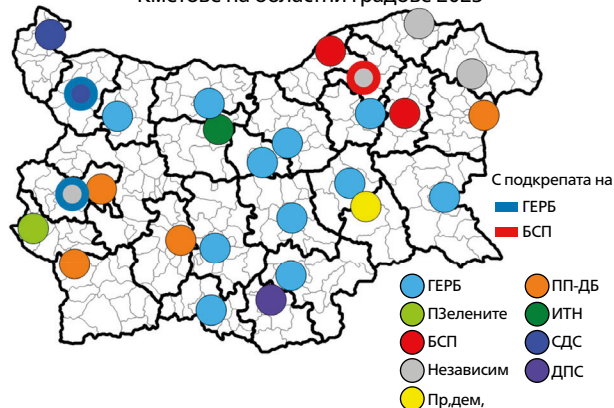
Въпреки тази електорални флукутации ПП продължава да се самоопределя като алтернатива на „модела ГЕРБ“. Проблемът на тази нова партия е, че още не е успяла напълно да се структурира по места в общините и да постигне трайно електорално надмощие над ГЕРБ. През ноември 2021 г. все пак ПП направи значителни пробиви извън София, включително в областни градове като Благоевград, Смолян, Хасково, Пловдив, Стара Загора, Ямбол, Бургас, Варна, Добрич, Шумен, Силистра, Русе, Велико Търново, Плевен, Монтана. Или в 16 от общо 28 областни града ПП тогава имаше електорално надмощие над ГЕРБ. Това се оказа не трайно, защото на последните парламентарни избори през 2023 г. вече новата коалиция ПП-ДБ успя да постигне надмощие над ГЕРБ само в София, Пловдив и Разград, а като цяло едва в 16 от общо 265 общини (в други 234 общини ГЕРБ имаше надмощие).

ПП-ГЕРБ на парламентарни избори ноември 2021

На настоящите местни избори ПП в коалиция с ДБ постигна някои емблематични успехи, като спечели кметските избори в София, Благоевград, Пазарджик и Варна. Но в първите два града успехът беше с много минимална разлика. Балотажът в София беше с кандидатурата на лявата коалиция на БСП и „Левицата“, докато в другите три града беше с кандидати на ГЕРБ или подкрепени от ГЕРБ. В общо 7 областни града балотажът беше между ГЕРБ и ПП-ДБ или подкрепяни от тях независими кандидати, което представлява 37% от всички областни центрове. Или тази картина показва, че макар основните „сблъсъци“ в тези градове да са между ГЕРБ и ПП-ДБ, това противостоене не изглежда да определя изцяло местните избори и новата коалиция (погрешно определяна като „градска десница“) все още не е успяла да се превърне в основен съперник на ГЕРБ.

Кметове на областни градове 2023

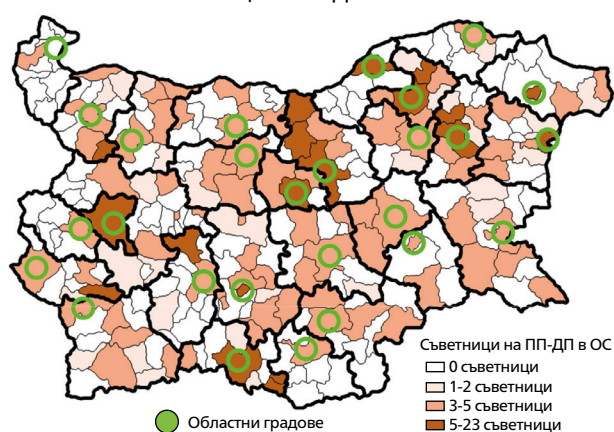

ПП-ДБ излъчиха кандидати за кметове на 136 (от 265) общини, което е 51%. В почти половината общини коалицията нямаше кандидати, което несъмнено е съществен политически проблем. В областите Силистра, Търговище, Плевен, Пазарджик, Перник, Софийска, Ловеч, Бургас, Ямбол, Варна, Благоевград, Стара Загора (общо 12) ПП-ДБ имаше кандидати за кметове в по-малко от половината общини.

Показателен е и броят на общинските съветници на ПП-ДБ: общо 370, но в 140 общини (или 53%) няма

нико един избран общински съветник на коалицията. Това също показва електорална слабост, особено извън София и някои от големите областни градове. В Софийска, Пернишка, Видинска и Добричка области присъствието на коалицията е извънредно слабо.

Съветници на ПП-ДБ в ОС 2023

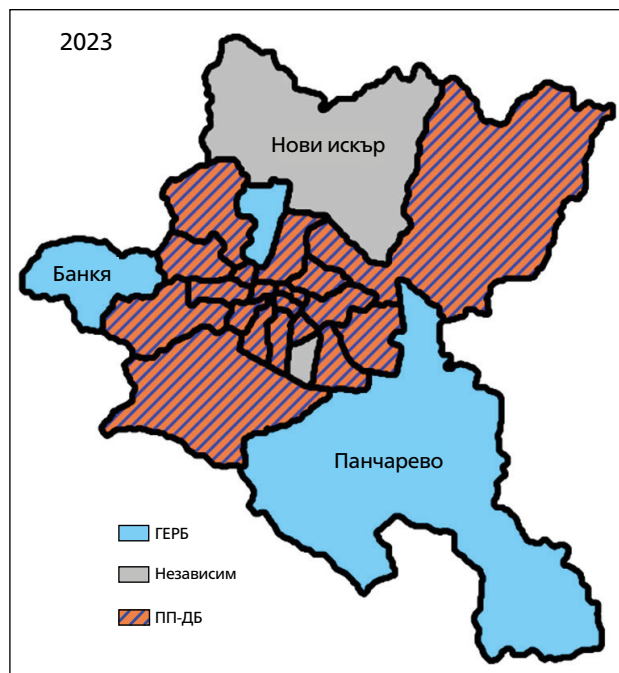
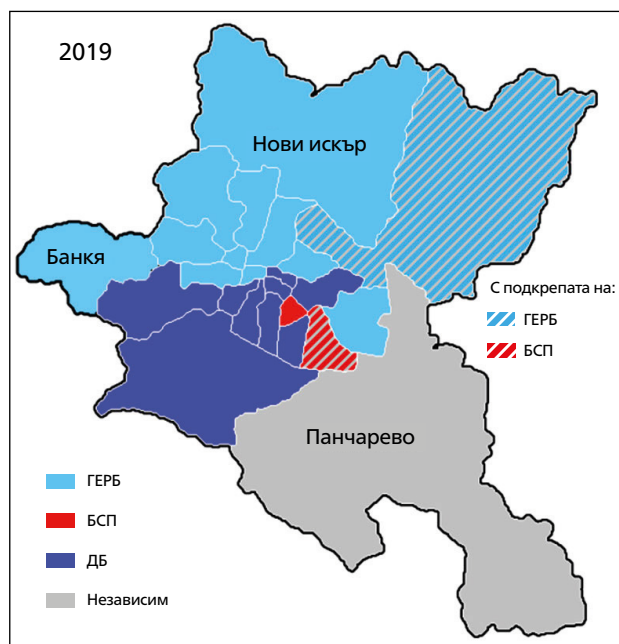
ЩЕ УСПЕЕ ЛИ ДБ, В КОАЛИЦИЯТА С ПП, ДА НАДХВЪРЛИ СОФИЯ?

Това е традиционна слабост най-вече на „градската десница“ от ДБ (формация от 3 партии, ДСБ, Зелено движение и „Да, България“). На изборите през април 2021 47,1% от гласувалите за тази формация са от София, през юли 2021 г. това са 42,7%, през ноември 2021 – 45,4%, а през 2022 – 47,4%. Ако направим същото изчисление за дела на ДБ в трите най-големи града на България (София, Пловдив и Варна), резултатите са: ноември 2021 – 56,8%; 2022 – 59,3%.

Но за сравнение, сред избирателите на ПП на изборите през ноември 2021 г. от София са 27,5%, а през 2022 г. – 27,8%. А на последните парламентарни избори през 2023 г. 33,5% от избирателите на коалицията ПП-ДБ са от София. Това означава, че именно благодарение на ПП коалицията успява да излезе от София, макар и не толкова решително, защото все пак ако направим същото изчисление за трите най-големи града, новата коалиция получава само от тях 45,7% от всичките си гласове.

Тази структура на подкрепата за ПП-ДБ показва слабост в провинциалните и по-малките общини. Избраните кметове на коалицията управляват общини с 270 444 избиратели общо, което е 4% всички избиратели (за сравнение ГЕРБ има кметове в общини с 2,3 млн. избиратели или 35%). В 129-те най-малки общини (с под 10 000 избиратели), ПП-ДБ няма нито един избран кмет, докато ГЕРБ има 55, БСП – 19, а ДПС – 14.

Иначе в София със сигурност ПП-ДБ постигна сериозен успех не само с позицията на кмет на общината, но и със спечелването на почти всички позиции на районните кметове: 19 от 24, докато през 2019 ГЕРБ имаше 12 от 24.

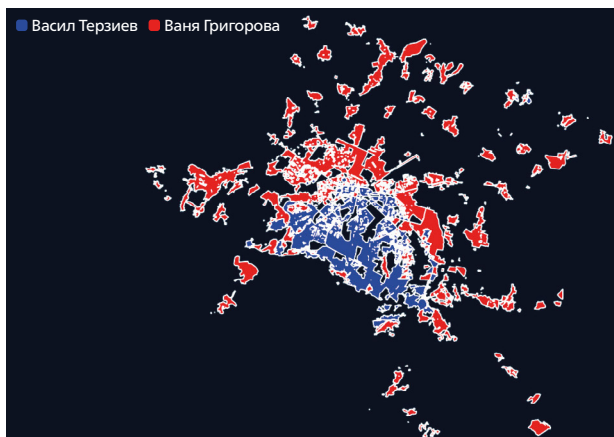
Но София също показва някои слабости на коалицията ПП-ДБ. На първо място убеждението, че става дума за едни и същи избиратели. Вярно е, че част от избира-

телите на двете съставки вероятно се припокриват, но множество по-детайлни проучвания показват, че ПП има различен електорален профил и гласуващите за тази млада партия не припознават непременно ДБ като техният представител. Особено онази по-млада част, която около протестите през 2020 г. демонстрира не само съпротива срещу корупцията, но и съпротива срещу глобалния корпоративен капитализъм.

ПП позволи на новата коалиция за излезе извън средите на „градската десница“, на по-скоро успелите в живота, и да бъде припозната като представител на други, не толкова успели, категории избиратели. Успехът в София в западните квартали и Кремиковци, където на парламентарните избори през април и юли 2021 г. ИТН измести ГЕРБ, е показателен. Но именно балотажът в София, толкова неочакван преди изборите, поставя под въпрос този успех, защото на терена се появи нов конкурент за „народния“ вот.

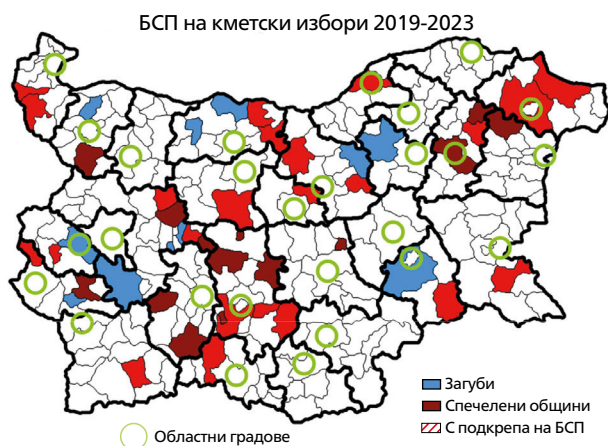
В София кандидатът на коалицията Васил Терзиев получи на първия тур, а партийната листа за ОС – 112 087 гласа, т.е. почти пълно съвпадение. Но на парламентарните избори само преди 5-6 месеца, ПП-ДБ беше подкрепена от 192 343 софиянци. Така в общ план имаме мобилизацията само на 58% от тях, което е сигнал за съществен проблем. Вярно е, че по време на кампанията се разрази яростен спор за роднините на Васил Терзиев, а кампанията за отхвърлянето му от „синя София“ беше олицетворена от кандидата Вили Лилков. Макар кампанията да не успя и коалицията „Синя София“ (официално КОД) да получи 15 210 гласа за общинските си съветници, а кметският кандидат дори повече – 21 326, се оказва, че София не е толкова „синя“, колкото по традиция я представят. Но все пак, на втория тур Васил Терзиев увеличи гласовете си на 175 044, с почти 63 000 гласа в повече, макар и с много малка разлика от около 5 000 гласа пред втората – Ваня Григорова.

Картата на Землевеж (<https://zemlevezh.com/election-atlas>) показва разпределението на гласа по секции в София на балотажа между Васил Терзиев и Ваня Григорова. Очевидно е разделението между южните райони и центъра от една страна и запада, севера и периферията – от друга.

ИМА ЛИ ОСНОВАНИЯ ЗА НОВА ЛЕВИЦА?

Най голямата партия на левницата, БСП, има основания да говори за спечелени позиции: тя спечели в 13 нови общини, но и загуби в 8 други, така че общият баланс спрямо местните избори през 2019 г. е +5. По-съществено е, че партията разшири и укрепи позициите си в североизточна България. Тя спечели кметското място в Шумен, затвърди позициите си в Русе, постигна успех с подкрепения от нея независим кандидат в Разград и затвърди позициите си в общините край Добрич.

Съществен успех за левницата е балотажа в София, където Вания Григорова постигна много висок резултат, макар и да не спечели кметското място. Показателно е, че лявата кандидатка спечели на първия тур 80 875 гласа, което е почти два пъти повече от гласовете, подадени за партийната листа на БСП в София (45 291). На втория тур тя удвои гласовете си (170 258), добавяйки почти 90 000 нови гласа. Съвсем очевидно Вания Григорова събра и на двата тура значителна подкрепа от страна на избиратели извън тези на БСП, но особено на втория тур – значителен протестен вот на хора, отнасящи се критично изобщо към управлението. Също така е очевидно, че това са различни групи избиратели, оказали се на една позиция в съвсем конкретни обстоятелства, но в никакъв случай и потенциален електорат за някакъв нов или обновен политически

проект. Но по-същественото е, че Вания Григорова беше изключителен кандидат не толкова на цялата БСП (националното ръководство достатъчно дълго време показва, че тя е само „една от многото номинации“), а на софийската организация на партията. Това, очевидно, е особеност, чието развитие предстои.

БСП като цяло запази броя на избраните си кметове: 37 през 2023 при 38 през 2019 (без кметовете, избрани от местни коалиции с участието на БСП, където обаче самият етикет „БСП“ е сред много други). Избрани кметове на БСП са в общини с общо 620 643 избиратели, което я прави втора след ГЕРБ, но това е почти четири пъти по-малко от ГЕРБ. Основната част от избраните кметове на БСП са в общини с под 50 000 избиратели и само 2 в градове с повече от 50 000 избиратели. Но според броя на избраните членове на ОС (14,3% от всички), БСП е на трета позиция след ГЕРБ (30%) и ДПС (17%). Макар партията да отчита нараснал брой на подадените за нейните кандидати в ОС гласове спрямо 2019 г., няма съществена промяна в общия електорален тренд на партията, а той е поне от 2017 г. негативен.

Но тези успехи са съпътствани и от загуби, но също и от особености. Значителна загуба е в Перник: преизбраният кмет Станислав Владимиров получи още на първия тур над 50% от гласовете. През 2019 г. той беше избран като кандидат на БСП, на тези избори БСП практически го принуди да напусне партията, поради конфликт с ръководството. Но на сегашните избори на първия тур преизбраният кмет със собствена листа получи 28 514 гласа, много повече от официалния кандидат на БСП (1 106 гласа) и много повече от 916-те гласа за общинската листа на БСП. Съвсем очевидно по-голямата част от социалистите в Перник го подкрепиха, както и мнозина от други партии, вероятно също и от ГЕРБ, които не издигнаха кандидат, а решиха да го подкрепят. Показателно е, че за листата на ГЕРБ за ОС в Перник гласуваха 7 310 избиратели, а за листата на движението на самия клет – 7 563. Но двете листи заедно събират по-малко от 15 000 гласа, едва 53% от гласувалите за преизбирането на кмета. БСП загуби в Перник много.

Особена е ситуацията и в Русе, където подкрепеният от БСП кандидат беше преизбран, но преди това беше изключен от БСП. Парадоксална ситуация, при която през 2019 г. той получи на първия тур 19 297 гласа, а през 2023 – 15 267 – по-малко, но в сравнение с листата на БСП за ОС (7 341 гласа), два пъти повече. Следователно и тук кметът получава подкрепа от една по-широка общественост, а БСП може да си приписва победа в Русе, но тя е особена.

Подобна е и ситуацията в Разград, където независим кандидат, подкрепен от БСП, печели. Кандидатът, спечелил изборите, дълго време свързан с БСП, този път решава да се кандидатира като независим и това оче-

видно има някакво значение (предишният кмет е пак от БСП, но е друг). В Русе избраният кмет получава на първия тур 3 250 гласа, но това е повече от получените за ОС 2 118 за БСП. Подобна на горните ситуация.

В 66 общини БСП няма нито един избран съветник (25% от всички общини), в почти толкова (53) има над 5 съветника (сред които 7 областни града). Като цяло няма драстична промяна. Като цяло лявото политическо пространство в България остава ограничено до не повече от 300 000 избиратели (БСП и Левицата на парламентарните избори 2023 г. получава общо малко над 280 000 гласа, а през 2022 г. БСП и „Изправи се България“ имат малко над 258 000 гласа) – и в двата случая 10-11% от гласувалите. Местните избори не показват значителна промяна.

ЩЕ ОЦЕЛЕЕ ЛИ ПРАВИТЕЛСТВОТО?

Имаше очаквания, че местните избори ще променят съотношенията между съставките на управляващото мнозинство и ще доведат до предсрочни избори. Всъщност това зависи от убедеността на ПП-ДБ или на ГЕРБ, че едни предсрочни парламентарни избори ще им донесат значителна полза. Резултатите от местните избори, макар да показват известна промяна в съотношението на силите, по никакъв начин не говорят категорично за победата на едната или другата страна. Поради това най-вероятно няма да има ентузиазъм за нови избори, поне до европейските през пролетта на 2024 г.

Фондация Фридрих Еберт | Бюро България
Ул. Княз Борис I 97 | 1000 София | България

Отговорен редактор:
Жак Папаро | Директор, ФФЕ, Бюро България
тел.: +359 2 980 8747 | факс: +359 2 980 2438
<https://bulgaria.fes.de>

Контакт:
office@fes.bg

Използването с търговска цел на всички издадени от Фондация Фридрих Еберт (ФФЕ) публикации не е позволено без писменото съгласие на ФФЕ.

Мненията, изразени в тази публикация, принадлежат на автора и не отразяват непременно позицията на Фондация Фридрих Еберт.